

Menneskerettigheter – også for personer med demens?

Kristin Høgdahl, seniorrådgiver

Innlandets Demenskonferanse 2019

14. Februar 2019

Norges nasjonale institusjon
for menneskerettigheter

Kort om NIM

Årsmelding
2017
Dokument 6 (2017-2018)

- NIM er **Norges institusjon for menneskerettigheter**, opprettet av Stortinget gjennom NIM- loven av 22. mai 2015
- Organisatorisk underlagt Stortinget, men ellers uavhengig av myndighetene
- Bredt mandat (§ 1): «... hovedoppgave å **fremme og beskytte menneskerettighetene** i tråd med Grunnloven, menneskerettsloven og den øvrige lovgivning, internasjonale traktater og folkeretten for øvrig»
- Kontorer i Oslo og Kautokeino, totalt 17 fast ansatte (13 jurister)
- **FN anbefaler** at alle stater har en NIM (NHRI)
- 120 stater har en NHRI
- Rollen og oppgavene er basert på FNs Paris-prinsipper

Kort om NIM (forts)

Lovfestede oppgaver, NIM loven § 3:

Bidra til å styrke gjennomføringen av menneskerettighetene, særlig ved å:

- a) **overvåke og rapportere** (årlig melding til Stortinget) om menneskerettighetenes stilling i Norge,
- b) **rådgi** Stortinget, regjeringen, Sametinget og andre offentlige organer og private aktører,
- c) **informere** om menneskerettighetene,
- d) fremme opplæring, utdanning og forskning om menneskerettighetene,
- e) legge til rette for samarbeid med andre relevante aktører,
- f) delta i internasjonalt samarbeid for å fremme menneskerettighetene

Skal ikke prøve enkeltsaker om krenkelse av menneskerettigheter (men informere og veilede om klageordninger)

Menneskerettigheter kort fortalt

Årsmelding
2017
Dokument 6 (2017-2018)

- **Internasjonale avtaler / konvensjoner som forplikter**
  - FN to hovedkonvensjoner (SP og ØSK) som beskytter alle
  - FN spesialkonvensjoner som utdyper beskyttelse for utsatte grupper (rase/etnisitet, kvinner, barn, funksjonshemning (CRPD))
  - Europarådet bl.a. med Menneskerettsdomstolen (EMD)
- **Statens ansvar** å sikre respekt for individenes menneskerettigheter
- Gjennomføring:
  - **Lov og forskrift** i tråd med menneskerettighetene
  - **Praksis** i tråd med loven og menneskerettighetene
  - **Kontrollmekanismer** som sikrer mulighet til klage/ korrigerings

Temarapport om eldres menneskerettigheter

Hvorfor:

- Menneskerettigheter gjelder for alle
- Noen grupper er mer utsatt enn andre
- Eldre er en slik gruppe – en stor gruppe i vekst
- **Personer med fremskredet demens er blant de mest sårbare**

Hvordan:

- Identifisere sentrale utfordringer, overvåking og konsultasjon
- Analyse av aktuelle menneskerettslige normer
- Gjennomgang av nasjonalt rammeverk i lov og forskrift
- Gjennomgang av kunnskapsgrunnlaget i praksis
- Anbefalinger for bedre gjennomføring

Eldres menneskerettigheter

– Syv utfordringer

1. Vergemål og rettslig handleevne
2. Vold og seksuelle overgrep
3. Tvungen helsehjelp
4. Aldersdiskriminering utenfor arbeidslivet
5. Universell utforming – informasjons-, kommunikasjons- og tjenestetilgang
6. Helsehjelp – underernæring og uheldig legemiddelbruk
7. Eldre LHBTI-personers møte med helse- og omsorgstjenesten

Eldres menneskerettigheter

– Syv utfordringer

1. Vergemål og rettslig handleevne
2. Vold og seksuelle overgrep
3. Tvungen helsehjelp
4. Aldersdiskriminering utenfor arbeidslivet
5. Universell utforming – informasjons-, kommunikasjons- og tjenestetilgang
6. Helsehjelp – underernæring og uheldig legemiddelbruk
7. Eldre LHBTI-personers møte med helse- og omsorgstjenesten

Fire utfordringer **mest relevante for personer med demens**

Utdyper to av dem

1) Vold og seksuelle overgrep

- Alvorlige tall – Opptil **76 000 hjemmeboende eldre utsatt for vold etter fylte 65 år**, oftest fra nærstående, men kun 1/3 av kommunene har utarbeidet handlingsplaner og svært få med tiltak rettet mot eldre.
- **Seksuelle overgrep forekommer på sykehjem**, men ingen klarhet om hvordan avdekke, håndtere og rapportere.
- **Menneskerettighetene pålegger staten en plikt** til å forebygge og avverge (etterforske og straffe) vold og overgrep overfor utsatte eldre.
- Uklart om stat / kommuner ivaretar denne plikten i tilstrekkelig grad overfor utsatte eldre.

Anbefalinger:

- Myndighetene bør iverksette tiltak for å forebygge og forhindre vold og overgrep mot eldre.
- Kommunene bør utarbeide handlingsplaner mot vold med tiltak rettet mot eldre.

2) Tvungen helsehjelp

- Helsetilsynet avdekket **utstrakt bruk av tvang i strid med regelverket ved norske sykehjem** etter landsomfattende tilsyn i 2011-2012, og nytt tilsyn er ikke gjennomført siden den gang
- **Tvang blir brukt uten vurdering av vilkår og uten nødvendige vedtak**, og kun halvparten av kommunene har registrert bruk av tvang i helseomsorgen til tross for lovpålagt plikt siden 4A i 2009
- **Menneskerettighetene stiller strenge krav** til bruk av tvungen helsehjelp
- Det er svakheter ved hvordan sykehjem / kommuner praktiserer bruk av tvungen helsehjelp

Anbefalinger:

- Helsetilsynet bør iverksette en landsomfattende undersøkelse av bruk av tvang
- Myndighetene må sikre tilstrekkelig kunnskap og god vedtaks- og dokumentasjonspraksis

Oppfølging av anbefalinger fra FNs traktatorganer

- Hvert 4. år rapporterer staten til FNs ulike traktatorganer
- CRPD – konvensjon for personer med funksjonsnedsettelse – beskytter også personer med demens (utstrekning uavklart)
- **CRPD** skal i 2019 for første gang vurdere Norges gjennomføring av konvensjonen, vil **25.-26. mars**
- NIM har løftet opp bruk av udokumentert bruk av tvang overfor eldre i sykehjem som et problemområde
- **Internasjonale anbefalinger** vil inngå i regjeringens arbeid med handlingsplan for personer med funksjonsnedsettelse våren 2019

Hva er menneskerettighetenes merverdi?

- **Staten har internasjonale forpliktelser som ikke kan tilsidesettes** – de er skrevet inn i norske lover, praktiseres i det daglige arbeidet
- **Paradigmeskifte** med CRPD – konvensjonen om rettigheter for personer med funksjonsnedsettelse – krever en ny tilnærming.
- Husk – **Du er staten!**

Norges nasjonale institusjon
for menneskerettigheter

Besøk gjerne vår nettside (www.nhri.no) og våre profiler i sosiale medier, for mer informasjon om NIM.

Norges institusjon for
menneskerettigheter

nim_norge

nim_norge